PDF4Kurd

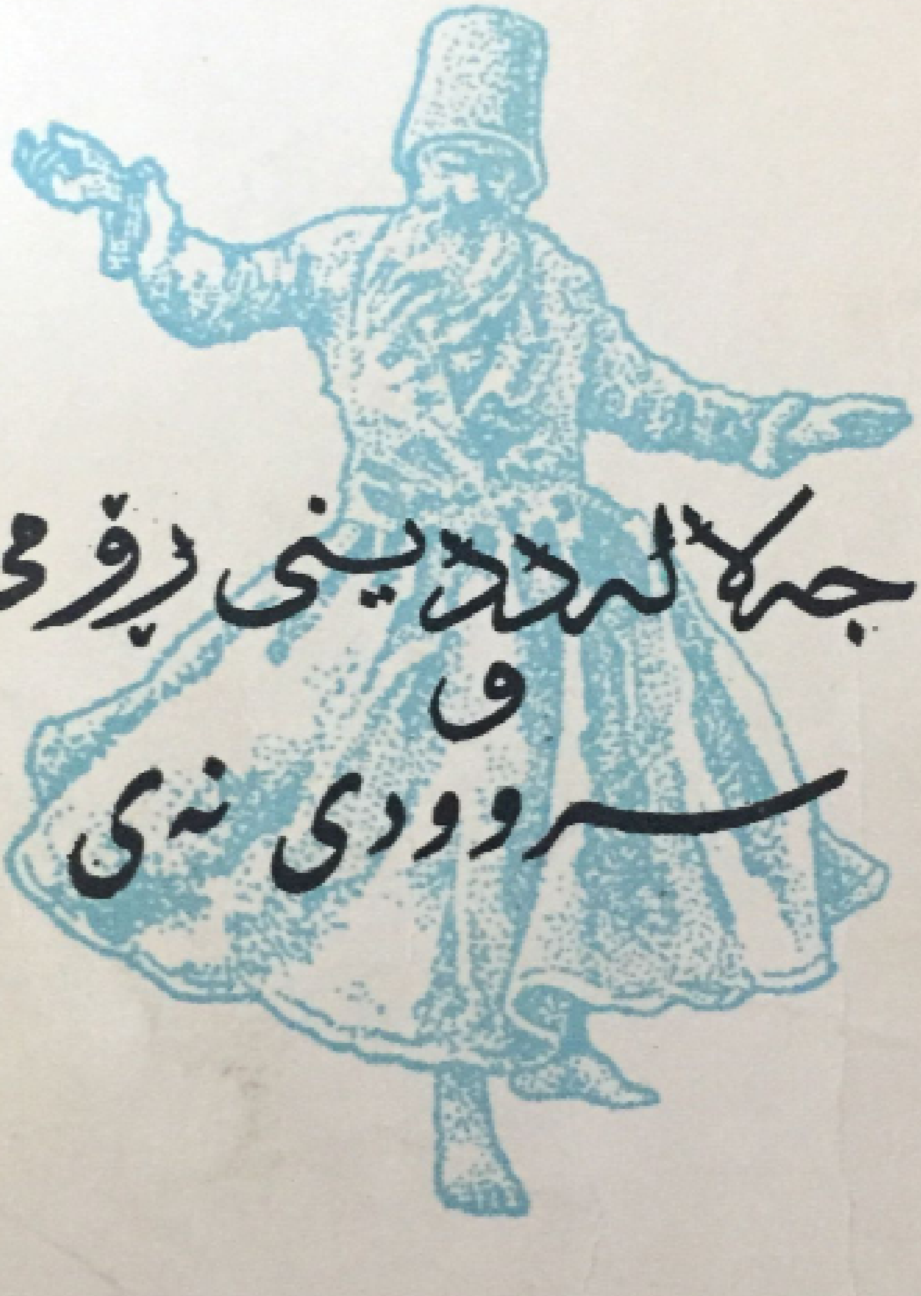

جەلالەددینی ڕۆمی
و
سروودی نەی

پێشەکی و لێکۆڵینەوەو گۆڕینی شیعری

ئەحمەد تاقانە

١٩٧٩/١١/٢

جەلالەددینی ڕۆمی و

سروودی نەی

ئەحمەد تاقانە

لە چاپخانەی « علاء » لەچاپدراوە

جەلالەددینی ڕۆمی

پێشەکی :

مەولانا لە سەردەمێکدا ژیاوە کە دەوڵەتی عەبباسی‌یان ڕووی لەکزی‌بووەو ئاژاوەو ناخۆشی بە وڵاتە موسوڵمانەکاندا بڵاوبووەتەوەو هەر حوکمدارەو تا دەسەڵاتی‌بووە سەربەخۆیی خۆی جاڕداوەو دەستی بەسەر پارچەخاکێکدا گرتووەو ڕقەبەرایەتی‌و دژایەتی پەرەی‌سەندووەو لەدواییشدا ئەم بارە نالەبارە ، ڕێی بۆ هێرشە دڕندانە بەناوبانگەکەی مەغۆل خۆش‌کرووە ... ئەو هێرشەی وا ڕووی‌دەکردە شارو ئاوەدانی‌یەکان‌و خاپووری‌دەکردن‌و سووتان‌و وێرانی‌ی پێ‌دەبەخشین .. تا گەیشتە پایتەختی دەوڵەتی عەبباسی ، کە بەغدای گەورەترین‌و بەناوبانگترین شاری جیهانی ئەو سەردەمەبووەو لە ساڵی ١٢٥٨ی زایین‌دا ئەو تاڵی‌یەی بە بەغدایش چێشت‌و ، سەردەمێکی بەئاژاوەترو تاریکتر هاتەکایەوە .

PDF4Kurd exclusive

ئەگەر ئەوە ڕاستبێت کـــە بنەماڵەی مەولانـــا لەبەر هێرشی مەغـــۆل هەڵهاتوون ـ وەکوو لەمـــەودوا باسی لێوە دەکرێ ـ ئـــەوە ، ئـــەومان بـــۆ دەردەکەوێت کـــە ئـــەم بنەماڵەیە پاش گەڕانێکی زۆر ، سایـــەی دەوڵەتی سەلجووقی‌یانی ڕۆمی بـــە باشترین شوێـــن زانیوەو لـــە سەردەمی سوڵتان عەلائەددین کەیقوبادی سەلجووقی‌دا ، لە قۆنیەی پایتەختدا نیشتەجێبووە .

PDF4Kurdexclusive

وولاتی ڕۆم (کە بـــە وولاتی تورکیای ئێســـتا دەووترا) ، ئەگەرچی تا ڕادەیەك بەهێزبووەو لە ناوچەی یەکەم دەرپەڕینی خوێناویی مەغۆلەکانەوە دووربووە ، کەچی لە ئـــەنجامدا ئـــەوێیش کەوتووەتە ژێر چنگـــی بێبەزەیی‌یانەی شالاوی ئـــەم هێرشەوە .

PDF4Kurdexclusive

هەموو ئـــەو باسانەی کـــە لەمەوپێش کـــرانو ئـــەوانەی لەمەوپاشیش دەکرێن ، تا دەگەینە ســـەر شیعرەکە ، تەنیا پێشەکی‌یەکی کورتو سەرپێی‌یـــە ، بەو ئومێـــدەوە نووسراوەتەوە کـــە یارمەتی‌ی ئـــەو خوێندەوارە بەڕێزە بدات کـــە زانیاری‌یەکی ئـــەوتـــۆی لەبارەی ئـــەم شتانەوە نی‌یە ، تا بتوانێت بەزیرەکی‌ی خۆی چۆنیەتی‌ی پێگەیشتنو ڕووکردنە ئـــەو ڕێبازەو دەرکەوتنی کەسایەتی‌ی مەولانا بـــە ڕووداوەکانـــی سەردەمەکەو بە ژیانی مەولاناوە ببەستێتەوە ...

PDF4Kurdexclusive

وەکوو ووتم ، ئەمە تەنیا پێشەکی‌یەکی کورتە ‎•• ئەگینا زۆریی سەرچاوەو لێکۆڵینەوەو بەرفراوانیی باسی مەولانا ، ئەوە بەدەستەوە دەدا کە ئەگەر یەکێك مەبەستی‌بێت ، لێکۆڵینەوەی فراوان‌و زانستی‌یانەی لەبارەوە ئامادەبکات •

ژیان‌و بەسەرهاتی :

جەلالەددینی ڕۆمی یەکێکە لە شاعیرە سۆفی‌یە هەرە بەرزەکانی جیهان • ناوی (محەمەدی کوڕی محەمەدی کوڕی حسێنی خەتیبیی بەکری)یەو[1] بە نازناوی (مەولانا)وە ناسراوە ، بۆیە ڕێبازە ئایینی‌یەکەی بە ڕێبازی (مەولەوی) ناونراوە ، واتە ڕێبازی سەربە مەولانا •

لە (٣٠ی ئەیلوولی ١٢٠٧ی زایین)دا ، لە شاری (بەلخ)ی ناوچەی (خوراسان)دا لەدایك‌بووە[2] ، بۆیە هەندێك جاریش بە (جەلالەددینی بەلخی) ، یان بە (مەولەویی بەلخی) ناودەبرێت •

باوکی ، کە (محەمەدی کوڕی حسێنی خەتیبیی بەکری)یەو نازناوی (بەهائەددین وەلەد)ەو[3] بە (سلطان العلماء ـ واتە شای زانایان) ناوبراوە[4] ، زانایەکی داناو پایەبەرزبووەو مامۆستای زانستە ئایینی‌یەکانی

دەرباری خوارەزمشا ـ تەکش ـ بووەو[٥] ، دایکی (موئمینە خاتوون)ـە کە لە بنەماڵەی شازادەکانی خوارەزم بووە)[٦] . ساڵی ١٢١٢ی زایین بەهائەددین وەلەد بە بنەماڵەوە شاری (بەلخ) بەجێ دەهێڵێ[٧] ، هۆی ئەم کۆچەیش بە تەواوی ڕوون نییە ... هەندێك لێکۆڵەرەوە دەڵێن گوایە لەدەس هێرشە درندانەکەی مەغۆل هەڵهاتوون و هەندێکی دی دەڵێن گوایە بەهائەددین وەلەد ئەوەندەی مریدو دۆستو خۆشەویشت بە دەوری دا کۆببووەوە ، کە خوارەزمشا چاوی بەرایی نەدەدا ئەو هەموو جەماوەرە ببینێ بە دەوری زانایەکی ئایینی دا کۆبووبوونەوە نەك بە دەوری خۆیدا ـ لەسەر ئەمە نێوانیان تێك چووەو کۆچەکەی لێوە ئەنجام هاتووە[٨] .

PDF4Kurd exclusive

هەرچۆنێك بێت ، لەڕێی ئەم کۆچەدا ، ساڵی ١٢١٢ی زایین بە شاری (نیسابوور)دا ڕەت دەبن و گوایە چاویان بە (فەریدەددینی عەتتار)ی سۆفی و خوداناس و شاعیری مەزن دەکەوێت و جەلالەددینی پێنج ساڵانی دەچێتە دڵەوەو ئاواتی چاکی بۆ دەخوازێ و دانەیەکی لە کتێبی (ئیلاهی نامە)و[٩] هەندێکیش دەڵێن (ئەسرارنامە)ی پێ دەبەخشێ[١٠] ... ئەم پەیوەندییەی جەلالەددین و فەریدەددینی عەتتارە ، لەدوایی دا لە دێڕە شیعرێکی مەولانادا بەم جۆرەی خوارەوە خۆی دەنوێنێ :

PDF4Kurd exclusive

هفت شهر عشق‌را عطار کشت

ما هنوز در خم یك کوچه ایم ..

واته : عەتتار بە حەوت شاری ئەڤیندا گەڕا ...
ئێمە هێشتا لە پێچو کۆڵانی تاکە گەڕەکێکداین .

PDF4Kurd exclusive

دیسانەوە ، لە دێڕە شیعرێکی مەولانادا ، پێشەوایەتی‌ی (عەتتار)و (سەنائی) باس کراوەو ، دان بە پێشەوایەتی‌یان‌دانراوە ، کە دوو شاعیری مەزنی سۆفی‌بوون‌و بەرلەمەولانا ئەسپیان لە مەیدانی شیعرو سۆفی گەری‌دا تاوداوەو دەڵێ :

PDF4Kurd exclusive

عطار روی بودو سنائي دو چشم او

ما از پی عطارو سنائي آمديم ... (؟!) ...(١١)

واتە : عەتتار ڕوویەك‌بووو ، سەنائي دوو چاوی ئەو ،
ئێمە بەدوای عەتتارو سەنائی‌دا هاتووین .

PDF4Kurd exclusive

ئەم کۆچەی ئەم بنەماڵەیە بەسەر بەغداوە ڕوودەکاتە مەککەو لەوێشەوە ڕوودەکەنە وولاّتی ڕۆم (تورکیای ئەمڕۆ)و ... بۆ شاری (مەلاتیە)و لێرەدا چوار ساڵ دەمێننەوەو ئینجا دەچنە شاری (لارندە — قەرەمانی ئەمڕۆ) ، لێرەیشدا حەوت ساڵ دەمێننەوەو

PDF4Kurdexclusive

ئینجا ڕوودەکەنە (قۆنیە) کە ئەوسا پایتەختی سوڵتان عەلائەددین کەیقوبادبووە[12] ، لە قۆنیەدا ، لە ١٢٢٨ی زایینیدا لەلایەن سوڵتانـەوە پێشوازی‌یەکی چاکدەکرێن‌و لەوێ نیشتەجێدەبن[13] . ئەم نیشتەجێبوونەی وڵاتی ڕۆمە لەدواییدا نازناوی ڕۆمی‌ی بە مەولانا بەخشیوەو .... هەروەها باوکی جەلالەددین لە قۆنیەدا دەکرێ بە مامۆستای زانستی‌ی ئایینی‌ی باڵای شارەکە .

PDF4Kurdexclusive

کە لە شاری لارندە دەبن ، مەولانا بیست‌و یـەك ساڵان دەبێ‌و ... لەوێ (جەوهـەر خاتوون)ی کچی (لالا شەرەفەددینی سەمەرقەندی) دەخوازێت‌و دوو کوڕی لێ‌دەبێت ... (عەلائەددین)و (بەهائـەددین سوڵتان وەلەد) ... یەکەمیان لەو ئاژاوەیەدا دەکوژرێت کـە لەدواییدا لە شاری قۆنیەدا بەرپادەبێت‌و ئەو (شەمسەددینی تەبریزی)یەی تێدا دەکوژرێت کە بە پێشەوای گیانی‌و سۆفی‌گەری‌ی (مەولانا) دادەنرێت ... دووەمیان کـە (بەهائەددین سوڵتان وەلەد)ە ، لە ساڵی ١٢٢٦ی زایینیدا هاتووەتە جیهانـەوە ، ناوبانگێکی زۆری دەرکردووە ، چونکە کۆنترین شاعیرێکە کـە بە (تورکی‌ی ڕۆژاوایی) پارچە شیعری لەبەردەستدا مابێتەوە .

PDF4Kurdexclusive

جەلالـەددین ، بۆ دووەم جاریش ژنی‌هێنـاوەو لەمەیشیان کوڕێك‌و کچێکی‌بووە[14] . لەسـەرەتادا ، جەلالەددین ، لای باوکی‌و دواییش لەلای بورهانەددینی

PDF4Kurdexclusive

پۆرترێتێکی خەیاڵی ی مەولانا ـ دەستکردی هونەرمەند

« محەممەدی تەجویدی »

موحەققیقی ترمزیی کۆنەهاوڕێی باوکیدا خوێندوویەتی . لە (٢٣ی شوباتی ١٢٣١ی زایین‌دا) باوکی دەمرێو ئەم بورهانەددینی ترمزییە جێی‌دەگرێتەوە(١٥) ، دوای ئەوە مەولانا ڕوودەکاتە حەلەبو دیمەشق بۆ تەواوکردنی خوێندن(١٦) ، کە لە خوێندن دەبێتەوەو دەگەڕێتەوە قۆنیە ... دەبێتە ئەو مامۆستا ئایینی‌یەی کە ، ئەم هەموو ساڵە خوێندنەی ، لە پێناوی خۆ بۆ ئامادەکردنیدا بەسەربردبوو .

لەم کاتانەدا ، سۆفی‌یەکی گەڕۆکی تەوریزی ، کە ناوی (محەمەد شەمسەددینی تەبریزی)بووەو بە (پەرندە)یش ناوبراوە(١٧) ، لەپڕێکدا خۆی‌دەکا بە شاری قۆنیەداو لە (٢٩ی تەشرینی دووەمی ١٢٤٤ی زایین‌دا) ، جەلالەددین دەبینێو(١٨) گفتوگۆی لەگەڵدادەکاتو بە جۆرێکی ئەوتۆ کاری‌تێ‌دەکا ، کە جەلالەددین پاش ماوەیەکی ئێجگار کەم ، دەست لە مامۆستایی هەڵدەگرێو دەبێتە سۆفی‌یەکی بەسۆزی دەروونهەڵچووو ، پاشانیش بە شاعیرێکی زۆر مەزنی سۆفی .

پەیوەندیی بەتینی ئەم شەمسی تەبریزی‌یە بە جەلالەددینەوە ، دەبێتە هۆی ڕوودانی ئاژاوەیەکی گەورەو لە ئەنجامدا ، لە ١٢٤٦ی زایین‌دا ، شەمسی

تەبریزیو عەلائەددینی کوڕی جەلالەددین تێدادەچن[١٩].
ئەمەیش دەبێتە هۆی ئەوەی کە دەروونی جەلالەددین پڕ کڵپەبستێنێو دیوانێك شیعری هەرەبەرزو ناسك بەناوی ئەوەوە بنووسێو لە زۆربەی شیعرەکانیدا لەجیاتیی نازناوی خۆی نازناوی (شەمس) بەکاربهێنێ..
هەروەها لەسایەتیی شەمس کاریکی تەواویشی کردووەتە سەر ڕێبازو جۆری زیکرو گەلێك شتی دی ... (لەباسی ڕێبازی ئایینیو زیکردا هەندێکی لێ باسدەکەین).

لە (١٦ی یان لە ١٧ی کانوونی یەکەمی ١٢٧٣ی زاییندا) مەولانا جەلالەددینی ڕۆمی ، هەر لە قۆنیەدا ، لە تەمەنی ٦٦ ساڵیدا کۆچیدوایی‌کردووەو[٢٠] ، هەر لەو تەکیەیەدا نێژراوە کە خۆی دایمەزراندبوو ... وەکوو دەڵێن ، نەك هەر تەنیا کۆمەڵێکی زۆر لە موسوڵمانان ، بەڵکوو گەلێك دیانو جوویش دوای تەرمەکەی کەوتوون[٢١] .

ڕێبازی ئایینیو زیکری مەولەوی :

وەکوو ئەوەی دەرویشو مریدو ئەوانەی سەربە ڕێبازی مەولەوین باسیدەکەن ، ڕێبازی مەولەوی پشت بەقورئانو حەدیسەکانی پێغەمبەر دەبەستێتو سوودیشی لە زانستی گەردوونناسیی ئەو سەردەمە

وەرگرتووە • لەڕاستیشدا هەندێك بیرو تیووریی دوور لە بیری موسوڵمانێتییشی تێکەڵبووە ، بۆ نموونە ، جاروبار تیووریی دۆنای دۆن(*) (الحلول والتناسخ Incarnation)مان لە شیعرەکانی مەولانادا بەرچاو دەکەوێت ، ئەم تیوورییە ئەوەیە کە دەڵێ : گیانی خودا (خۆشەویستیو ئەڤین ـ وەکوو ڕەمز لەلای مەولانا) دەچێتە دۆن(کەوڵ ، پێست ، بەرگ ، شێوە)ی کەسانی دی ، یان شتانی دییەوە • یانیش گیانی یەکێك لەپاش مردنی لەشی ، دەچێتە دۆنی

(*) دۆنای دۆن : واتە (کەولاوکەوڵ ، یان ، بەرگگۆڕین) •• کاکەیی ـ ئەهلی حەق ـ ئەم زاراوەیە هەر بەم جۆرە بەکاردەهێنن ••• لە سەرەتاداو لەبەر ئەوەی (بەش بە حاڵی خۆم) گومانم لەوەیە کە ئەم ووشەی (دۆن)ە ووشەیەکی کوردیی ڕەسەنبێت ، زاراوەی (کەولاوکەوڵ)م بۆ دانا (دروستکرد) •• بەلام لەدواییداو لە پاش پرسینو لەسەروەستان ••• هەر زاراوەی (دۆنایدۆن)م بەکارهێنا ••• چونکە ، هەر لە مێژە لە کوردیی (شێوەی گۆران)دا بەکارهاتووە •••

لە نووسینی تازەدا ، د• جەمال نەبەز ـ بەرلەمن ـ ئەم زاراوەیەی هێناوەتەوەو پێشنیاری بەکارهێنانی کردووە ••• بڕوانە کتێبی : (زمانی یەکگرتووی کوردی ـ لاپەڕە ١٠٠) •

زیکر لە خانەقایەکی مەولەویدا ـ سەدەی نۆزدەهەم

PDF4Kurdexclusive

ئافەریدەیەکی ترەوە ، ئەم گوێزرانـــەوەیەی گیانەیش بەپێی چاکی‌و بەدیی گیانەکە دەبێت‌و ، واتە ئەگـــەر لەپێش‌دا گیانـــەکـــە چاکبووبێت ، دەچێتـــە دۆنی ئافەریدەیەکی چاکەوە ، خۆ ئەگەر بەدبوو ئەوە گیانەکە دەچێتە دۆنی ئافەریدەیەکی بەدەوە ‧‧ جا نموونەیەکی ئەم تیووری‌یە لە شیعری مەولانادا ئەو دێڕەشیعرەیەتی کە دەڵێ :

PDF4Kurdexclusive

عشق جان طور آمد عاشقا

طور مست‌و خر موسی صاعقا

من ئەم دێڕەم بەم جۆرە کردووە بە کوردی .

PDF4Kurdexclusive

ڤین کە هاتە گیانی توور ئەی دلبراو

مەستە توورو ، نووچی مووسا تریشقەتاو‧‧

لە ڕێبازی مەولـــەوی‌دا پیر (شێخ) پێی‌دەووترێت (چەلەبی) ، ئەم چەلەبی‌یانە لە کاتی خۆیداو تا دەوڵەتی عوسمانی مابوو لە نەوەی مەولانا هەڵدەبژێرران‌و لـــە تەکیـــەی قۆنیەدا (کـــە گۆڕی مـــەولانای تێدایـــە) دادەنیشتن[٢٢] ‧ ئـــەم پیرە لە کاتی زیکردا دەبێتـــە ڕەمزی خۆری ئاسمان‌و لە ناوەڕاستی کۆڕەکەدادەبێت‌و‧‧ مریدەکان ، وەکوو چۆن ئەستێرەی ئاسـمان بە دەوری

خۆردا دەخولێنەوە ، ئەم مریدانەیش بە دەوری پیردا دەخولێنەوەو ، هەردوو قۆڵیان ئاسۆیی بەرزدەکەنەوەو لەپی دەستی ڕاستیان ڕووەو ئاسمان ڕادەگرنو لەپی دەستی چەپیان ڕووەو زەویو ... دەخولێنەوە(٢٣) . مەولانا لە لێکدانەوەی ئەمەدا دەڵێ : بە دەستی ڕاستمان داوای فەرو پیت لە خودا دەکەینو بە دەستی چەپمان دەیبەخشینەوە بە خەڵك ، چونکە ئێمە هەموو شتێك بەهی خودا دەزانینو خۆمان خاوەنی هیچ نیین(٢٤) .

PDF4Kurdexclusive

تۆ بڵێی ئەم بە ڕەمزی خۆر دانانەی (پیر)ە ، پەیوەندی‌یەکی بە کەسایەتی‌ی شەمسی تەبریزی‌یەوە نەبێ ؟! چونکە وەکوو دەزانین ، بە عەرەبی بە خۆر دەووترێ (شەمس) ، ئەمەیش ناوی شەمسی تەبریزی‌یە .

PDF4Kurdexclusive

دیسانەوە ، بۆ ئەوەی یادگارێکی دی‌ی شەمسی تەبریزی بمێنێتەوە ، مەولانا داوای لە مریدەکانی کردووە کە کڵاوی لبادی قووچەك ئاسا لەسەربنێنو شێوەی سەرپێچی شەمسی تەبریزی ببەستنو کەوای لە خوارەوە پانو بەرینی (وەکوو ئەوەی شەمس لەبەری کردووە) لەبەربکەن(٢٥) ، ئەم کەوایەیش لە کاتی زیکرو خولانەوەدا شێوەی قووچەك وەردەگرێ .

PDF4Kurdexclusive

ئەم شێوە خوداپەرستی‌یە ، بەگشتی بەوەیش لێکدەدرێتەوە کە ، لەسەرەتادا تەنیا بوونی خودا

هەبووە ، ئینجا بووەکانی دی‌یش لە ئەنجامی جۆشانی بوونی خوداوە پەیدابوون‌و جودابوونەتەوە (تیووری‌ی فەیض) ، لەبەر ئەوە هەموو بوونەوەر بەتاسەوەن بۆ بەخوداگەیشتنەوە هەوڵ‌دەدەن‌و تەکان‌دەدەن ... تا لەگەڵیدا یەك‌بگرنەوەو بگەڕێنەوە ڕەسەنی خۆیان ... ئەمە لەوەدا دەردەکەوێت کە ئەستێرە بە دەوری خۆردا دەسووڕێنەوە (خۆر وەکوو ڕەمزێکی ڕووناکی خودا) بە پەرۆشەوەن لەگەڵیدا یەك‌بگرنەوە .

PDF4Kurdexclusive

ئەم باسانە لەو شیعرەی مەولانادا کە بەناوی (سرووودی نەی) لە پێشەکی‌ی بەشی یەکەمی (مەسنەوی ـ مثنوي)یەکەیدا نووسیویەتی ، کەم‌تازۆرێك باس‌کراوە.

PDF4Kurdexclusive

ئەم شیعرەیش ئەوەیە کە کردوومە بە کوردی ... هەروەها پاش تۆزێك هەندێك دووروودرێژتر لە شیعرەکە دەدوێین .

زیکرو سەما (سەماع)ی مەولەوی ، پێ‌بەپێی ئاوازی ئەو نایەدەڕوا کە مەولانا لە (سرووودی نەی)دا ناوی‌هێناوەو هەروەها لەگەڵیشیدا ، تەپڵیش لێ‌دەدرێت‌و بەدەنگەوە شیعردەخوێنرێتەوەو بەو شیعربێژو دەنگ‌خۆشە (مطرب)انە دەڵێن (ئایین‌خوان) .. هەروەها بەگشتی بە بەزم‌وڕەزمەکە دەووترێت (ئایینی

PDF4Kurdexclusive

شەریف)[٢٦] ، بەوانەیش کە زیکردەکەن هەندێك دەڵێن (برایانی خۆشەویستی)[٢٧] •

لایەنێکی پرشنگداری ئەم ڕێبازە ئەوەیە کە مەولانا حەزی لە بێکارەو سەهەندەو تەمەڵو تەوەزەل نەکردووە• مریدەکانی هانداوە کە کاربکەن ••• بۆیە زۆربەی مریدەکانی پیشەسازو کرێکارو ڕەنجدەربوونو پشتیان بە بازووو بە توانای خۆیان پتر بەستووەو بەری ڕەنجی خۆیان خواردووە[٢٨] •

PDF4Kurdexclusive

بەرهەمەکانی مەولانا :

مەولانا جەلالەددین ، چەند بەرهەمێکی هەیە ، هەندێکیان بە پەخشان نووسراونەتەوەو هەندێکی دیکەیان بە شیعر ، ئەوانەی بە پەخشان نووسراونەتەوە ئەمانەن :

PDF4Kurdexclusive

١ ـ مەجالیسی سەبعە : ئەم نامەیەی ، کۆمەڵە لێدوانێکی ئایینیو ڕێپیشاندانی ئاساین ، لەوانەن کە مەلاکان لە بۆنە ئایینییە جۆراوجۆرەکاندا دەیانخوێننەوە •

PDF4Kurdexclusive

٢ ـ مەکتووبات : ئەو نامانەیەتی کە بۆ کەسانی دیی ناردوون ، لەکۆمەڵێکدا کۆکراونەتەوە •

٣ ــ فیهِ ما فیهِ : هەر بەم ناوەوە دانراوە ، ئەمەیش ئەو قسەو باس‌وخواس‌و گفتوگۆیانەن کە مەولانا ڕێبازە سۆفی‌گەرییەکەی تێدا شی‌کردووەتەوەو ڕوونی‌کردووەتەوە .. ئەم کتێبە لەوە دەچێت کە مریدو دەروێشەکانی گۆیان‌کردبێتەوەو لە دەمی مەولاناوە نووسیبێتیانەوە .

ئەو نووسراوانەیشی کە بە شیعر هۆنراونەتەوە ، ئەمانەن :

١ ــ چوارینەکان .

٢ ــ دیوانی شیعر : کە بە (دیوانی شەمسی تەبریزی) بەناوبانگەو کۆمەڵە هەڵبەستێکی زۆرە ، غەزەل‌و قەسیدەی ئەوتۆی تێدایە کە بە شیعری هەرەبەرز دادەنرێن ، ئەم دیوانەی کە لە چل‌و سێ هەزار دێرەشیعر پێك‌هاتووە ، زۆربەی بۆ یادی شەمسی تەبریزی نووسراوە ، لە گەلێکیاندا لەجیاتی نازناوی خۆی نازناوی (شەمس)ی بەکارهێناوە .

٣ ــ مثنوي معنوي (مەسنەوی مەعنەوی) : ئەم کتێبە لە شەش دەفتەر پێك‌هاتووە (واتە شەش بەشە) ، بۆ هەر بەشێك لەم بەشانە سەرەتایەکی کورت بە پەخشان نووسراوەتەوەو ئینجا بە شیعر هەموو

بەشەکە تەواوکراوە ، تەواوی شیعرەکانی ئـــەم کتێبە ، نزیکەی بیستو شەش هـــەزارو حەوت سەد دێرەشیعرە ، لـــەم کتێبەوە ، ڕوانگەی بیری سۆفیگـــەریو ڕێبازی ئایینیی مەولانامـــان بۆ ڕوونـدەبێتەوە ، بەشێکی زۆری لە شێوەی چیرۆکی شیعریو پەندی شیعریدا داڕێژراون •

ئەم کتێبە ، لەسەر داواکاریی (حەسەنی کوڕی محەمەدی کوڕی حەسەن) دانراوە ، کە بە (ئیبن ئەخی تورك ـ ابن اخي ترك) ناسراوەو نازناوی (حوسامەددین چەلەبی)ی پێدراوەو هەر بەم نازناوەشەوە ناوبانگـــی دەرکردووە ••• ئـــەم حوسامـــەددینە بە ڕەســـەن (وورمێ)ییەو کوردە • ئەم زانیارییانە ، لەبارەی ئەم حوسامەددینەوە ، لە پێشەکیی بە پەخشاننووســراوی دەفتـــەری یەکـــەمی مەسنەویدا ، مـــەولانا بـــەخۆی بۆمانینووسیوە[٢٩] • هەروەهـــا مەولانا لە سەرەتای دەستپێکردنی شـــیعری هەر شـــەش بەشەکـــەدا ناویبردووە •• هەندێك دەڵێن ، دانانی ئەم مەسنەوییە پتر لە دە ساڵی خایاندووە[٣٠] ••• هەروەها ووتراویشە کە گوایە بە چل ساڵ ئینجا تەواوبووە[٣١] •

ئەو پارچە شـــیعرەی کـــە بە (سروودی نـەی) بەناوبانگەو من کردوومە بە کوردی ، تەنیـــا سەرەتای شیعریی دەفتەری یەکەمی مەسنەوییە[٣٢] •

ئەم پارچە شیعرە :

(سروودی نەی) ، پارچە شیعرێکە بەزمانی نـــەی (قامیش ـ شمشاڵ)ەوە ووتراوەو باسی سەرەتای لــە قامیشەڵان بڕینەوەیو کرانی بە شمشاڵ دەکاتو ئـەو خەمەیمان بـەرەو ڕوو دەکات کـــە لە ئەنجـــامی ئـەم دوورکەوتنەوەیـــەی لە قامیشـــەڵانـــەوە تووشیبووەو هەســـتیپێکردووە ٠٠٠ ئـــەم لـــە (ڕەسەن) دابڕانو دوورکەوتنەوەیە ، پەنجە بۆ چەند لایەك ڕادەکێشێ ٠٠٠ لەلایەکەوە پەنجە بۆ دوورکەوتنـەوەی مەولانا بەخۆیو بنەماڵەیەوە لە ووڵاتو لە شاری (بەلخ)ەوە ڕادەکێشێو ئازاری دوورووڵاتیمان بۆ باسدەکـــا ٠٠٠ لەلایەکـــی دییەوە ، ئەو تاسەیـــەی کە مرۆڤو بوونـەوەری دی هەیانە بۆ بەخوداگەیشتنو یەكبوونەوە لەگەڵیدا دەخاتە ڕوو ، هەروەها لەپەنای ئەمەوە هەندێك بیروڕای خۆیمان بۆ ڕووندەکاتەوە کـــە یەکێك لەوانە ئـەو (تیووریی دۆنایدۆن)ەیە کە پێشتر باسمانلێوەکرد ٠

ئەم پارچە هەڵبەستە زۆرزۆر بەناوبانگەی کە بـە زمانی فارسی نووسراوە ، (بڕوانە دەقە فارسییەکەی ، لە بەشی دوایی ئەم نامیلکەیەدا) ، لەسەر کێشی عەرووزی (ڕەمەلی موسەددەسی مەحزووف) دەڕوات ، واتە هـــەر نیوەدێڕەو (فاعلاتن ، فاعلاتن ، فاعلات) دەگرێتەوە ٠

شایانی باسە کە هەندێك لە ئایەتەکانی قورئـان لەگەڵ کێشی عەرووزی عەرەبیدا ڕێکدەکەون ٠٠٠ لـە سوورەی ـ البقرة ـدا ، ئایەتی (٧٨ ، ٧٩) لەگـەڵ ئەم کێشەی مەسنەوی‌یەدا ڕێکن ٠٠٠ « ثم أقررتم وأنتم تشهدون ، ثم أنتم هؤلاء تقتلون »[٣٣] ٠ تۆ بڵێی مەولانا کاتێك کە ئەم کێشەی بۆ مەسنەوی‌یەکـەی هەڵبژارد ئەمەی لەخەیاڵدا نەبووبێ ؟! ٠

PDF4Kurdexclusive

ئەم شیعرە ، گۆڕاوەتـە سەر گەلێك لە زمانـە زیندووەکانی جیهان ٠٠٠ (نەحیفی) ـ محەمەد سولەیمان نـەحیفی ـ (١٦٤٨ ـ ١٧٣٨)ی زایین ـی شـاعیری تورك[٣٤] هەر بە کێشەکەی خۆی ، هەموو مەسنەوی‌یەکەی کردووە بە تورکی ٠٠٠ لە دوو دێڕی یەکەمدا دەڵێ :

PDF4Kurdexclusive

Dinle neyden kim hikâyet etmede
Ayrılıklardan şikâyet etmede
Der kamışlıktan kopardılar beni
Nâlişim zâr eyledi merdü zeni ...(35)

هەروەها ـ Sir William Jones ـ بەشـێکی
PDF4Kurdexclusive
لە سروودی نـەی کردووە بە ئینگلیزی‌و بـە ناوی ـ The Song of the reed ـەوە بڵاوکراوەتەوە ٠ لە دوو دێڕی یەکەمدا دەڵێ :

Hear, how yon reed in sadly pleasing tales
Departed bliss and present woe bewails !
‘With me, From native bank untimely torn ,
Love-Warbling youth and soft-ey’d virgins mourn ...(36)

لێرەدا دەمەوێ ئەوەیش هەر بڵێم کە کەم‌تازۆرێك جێ‌پەنجەی شیعری مەولانا لە شیعری کوردی‌یشدا هەر دەبینرێت ، بۆ نموونە دەبینین شێوەو شێوازی (سروودی نەی) بە هەڵبەستە بەناوبانگەکەی مامۆستا (هێمن)ی شاعیرمانەوە دیارە کە بە ناوی (ناڵەی جودایی)ەوە دایناوە . کە هەردوو شیعرەکە بەراورد دەکەین ، بۆمان دەردەکەوێت کە مامۆستا هێمن لەم شیعرەیدا قوتابی‌یەکە لە قوتابی‌یانی مەولانای خاوەنی (سروودی نەی) ... دەمەوێ ئەوەیش هەر بڵێم کە ، نامەوێ خوێنەواری خۆشەویست وا تێبگا کە ئەم ڕایەم لەوەوە هاتبێ کە مامۆستا هێمن چەند دێڕێکی ئەم شیعرەی وەرگرتووەو خستوویەتی‌یە ناو شیعرەکەیەوە ، ئەگەرچی ئەمەیش لایەنێکی سەرنج‌ڕاکێشی مەبەستەکەیە ... دەبێ ئەوەیش بڵێم کە ، ئەم دێڕو دوودێڕ وەرگرتنەو وەکوو خۆی خستنەناو شیعرێکەوەو دەستنیشان‌کردنی ئەو شاعیرەی لێ‌وەرگیراوە (وەکوو

ئەوەی مامۆستا هێمن کردوویەتی) ، ئەم کارە خۆی لەخۆیدا هونەرێکی کلاسی یەو بەوەستایی دەژمێررێت ، نەك بە نەنگی ٠٠٠ ئەم هونەرەیش ئەوەیە کە پێی ووتراوە (تضمين - تێهەڵکێش) ٠

جا لەبەر ئەوەی ئەم (سروودی نەی)ە ، ئەم هەموو بایەخەی هەیە ، منیش هەوڵم دا ، هەر بە کێشەکەی خۆی بیکەم بە کوردیو - بەپێی توانا - لە واتەی ڕەسەنی خۆی دوورنەکەومەوەو ، هەروەها هەوڵمداوە هەندێك لە هونەرە شیعری یەکانی (وەکوو جیناسو شتی دی ٠٠)یش کە لە شیعرە فارسی یەکەدا هەیە ، بیانپارێزمو ٠٠٠ وەکوو نموونەیەکی بەرزی کەلەپووری کۆنی مرۆڤایەتی بیخەمە بەرچاوی خوێندەواری کوردەوە ٠٠٠ بۆیە ، دیارە (لەبەر کێشو مۆسیقاو سەرواو هونەری دیو ٠٠٠ لەگەڵ واتاو مەبەستی دێرەکانو ٠٠٠ تاد) ، پەنامبردووەتە بەر شێوەزمانە کوردی یەکان ٠٠٠ کە دەڵێم پەنامبردووە ٠٠٠ ، ئەوە ناگەیەنێ کە ئەم کارە بە ڕاست نەزانمو ٠٠٠ لە کردنە کوردیی شیعرەکە (بە شیعر) ڕێم بەخۆم دابێ ئەم کارە بکەم ٠٠٠ بەگشتی ، کاری سوود لە شێوەکان وەرگرتن بەڕاستدەزانم ، بەڵام بەمەرجێك ئەم کارە ، جۆرو ئەندازەی داڕشتنی ڕستەو قسە پێکهێنان تێكنەداتو دژایەتیی ڕێزمانی جوداجودا پەیدانەکات ٠

دەقی (سروودی نەی)و چەند ووشەیەکی پێویست :

دەقی (کتاب مثنوی معنوی)م کردە بناغەی شیعرە گومانلێنەکراوەکانی سروودی نەی ... ئەم کتێبە لەسەر کتێبەکەی ڕۆژهەلاتناسی بەناوبانگو هێژا (نیکلسون) لەچاپدراوە (بۆ ئەم کتێبەو سەرچاوەکانی تر ـ بڕوانە لیستەی سەرچاوەکان) .. لە لاپەڕە (٣ ، ٤)ی ئەم کتێبەدا (٣٥) دێڕەشیعر بەناوی (سروودی نەی)ەوە بلاوکراوەتەوە .. دواشیعرنەبێت (کە لە دەقە بلاوکراوەکەی ئەم نامیلکەیەی ئێمەدا بووەتە ژمارە ٥٢) ... (٣٤) دێڕەکەی دی لە کتێبی (جلال الدين الرومي ـ د. کفافی)داو..لە لاپەڕە (١ ، ٢)ی کتێبی(MESNEVİ ـ بە تورکی)دا دەقاودەق هەر (٣٤) دێڕەکانیان تێدایە .. لە لاپەڕە (١ ، ٢)ی کتێبی (خلاصەء مثنوی)یشدا لەو (٣٥) دێڕە (بەدوا دێڕیشەوە !) دوو دێڕی کەمترە کە دێڕی ژمارە (٢٧ ، ٣٤)ی دەقی ناو ئەم نامیلکەیەی ئێمەیە .

لە لاپەڕە (٢ ، ٣)ی کتێبی (مثنوی معنوی)دا ... (٥١) دێڕ بەناوی (سروودی نەی)ەوە بلاوکراوەتەوە ... لە (٣٥) دێڕەکەی (کتاب مثنوی معنوی) تەنیا دوادێڕی تێدانییە .

دەمێنێتەوە سەر (٣٥)ەمین دێڕی (کتاب مثنوی

معنوی) ، کە (٣٣)ەمین دێڕی کتێبی (خلاصەء مثنوی)ەو لەم نامیلکەیەی ئێمەدا بووەتە ژمارە ٥٢) تەنیا لــەم دوو کتێبەدا نەبێت لــەوانی‌تردا بەرچاوم‌نەکـەوت .. لەوەیش دەچێت کــە ئەم دێڕە ســەرەتایەك‌بێت (یان پێشەکی) بۆ بەشی دوای (سروودی نەی) .. ئەوەی لەم بـەراوردەوە بۆم دەرکــەوت ئەوەیە کــە (٣٤) دێڕە شیعرەکەی (کتاب مثنوی معنوی) گومانیان‌لێ‌ناکرێ کە بەشێك‌بن لە سروودی نەی ، لەگەڵ ئەوەیشدا من هەموو (٥٢) دێڕەکەم کرد بە کوردی ... بـــەڵام بۆ ئەوەی خوێندەواری خۆشەویست پتر ئاگاداری ئەوەبێت ، ئەو (٣٥) دێڕەی ئەو کتێبەمان لە چاپخانەدا بە پیتی ڕەش (تێر) لەچاپ‌دا .

هەروەها بەپێویســـتم‌زانی دەقـە فارسی‌یەکەیشی بڵاوبکەمـــەوە ، بۆ ئــەوەی ئەگەر کەسێك (بە هەچ مەبەستێك‌بێت) ... ویستی کوردی‌و فارسی‌یەکـــەی بەراوردبکا ... هەردوو دەقەکەی لەبەردەستدابێت .

★ ● ★

پەراوێزەکان :

(١) براون : تاريخ الادب في إيران ـ ص ـ ٦٥٤ ٠

2- Karaalioğlu-Türk Edebiyatı Tarihi- S. 387.

(٣) براون : تاريخ الادب ـ ص ـ ٦٥٤ ٠

4- Karaalioğlu-Türk Edebiyatı Tarihi- S. 387.

(٥) مرغريت سميث ـ جلال الدين الرومي ـ ص ٩٥ ٠

6- Karaalioğlu-Türk Edebiyatı Tarihi- S. 387.

7- Karaalioğlu-Türk Edebiyatı Tarihi- S. 387.

(٨) د٠ كفافي ـ جلال الدين الرومي ـ ص ٢٢ ٠

(٩) براون : تاريخ الادب ـ ص ٦٥٤ ٠

(١٠) د٠ كفافي ـ جلال الدين ٠٠ ـ ص ٢٢ ٠

هەروەها ٠٠

مرغريت سميث ـ جلال الدين ٠٠ ـ ص ٩٥ ٠

(١١) د٠ عزام : التصوف وفريد الدين العطار ــ ص ٣ ٠

(١٢) براون : تاريخ الادب ــ ص ٦٥٤ ٠
هەروەها ٠٠

Karaalioğlu- Türk Edebiyatı Tarihi- S. 387.

13- Karaalioğlu- Türk Edebiyatı Tarihi- S. 387.

(١٤) براون : تاريخ الادب ــ ص ٦٥٤ ــ ٦٥٥ ٠

(١٥) د٠ كفافي ــ جلال الدين ٠٠ ــ ص ٢٣ ٠

(١٦) براون : تاريخ الادب ــ ص ٦٥٥ ٠

(١٧) مرغريت سميث ــ جلال الدين ٠٠ ــ ص ٩٥ ٠

(١٨) براون : تاريخ الادب ــ ص ٦٥٦ ٠
هەروەها ٠٠

Karaalioğlu- Türk Edebiyatı Tarihi- S. 387.

(١٩) براون : تاريخ الادب ٠٠٠ ص ٦٥٧ ٠

20- Karaalioğlu- Türk Edebiyatı Tarihi- S. 389.

دەڵێ لە ١٧ی کانوونی یەکەمدا مردووە ٠

براون : تاريخ الادب ٠٠٠ ـ ص ٦٥٧ ٠٠ دەڵێ :
ڕۆژی یەکشەممەی ١٦ی کانوونی یەکەم مردووە٠

(٢١) مرغريت سميث : جلال الدين الرومي : ص ٩٦ ٠

22- Karaalioğlu- Türk Edebiyatı Tarihi- S. 366.

(٢٣) الكفاح العربي ـ العدد ٣٣ ـ ٧١٦ ص ٥٠ ـ ٥١ ٠

24- Karaalioğlu- Türk Edebiyatı Tarihi- S. 365.

(٢٥) براون : تاريخ الادب ٠٠ ـ ص ٦٥٧ ٠٠ کە ٠٠
لە کتێبی (مناقب العارفين ـی ـ شمس الدين احمد الافلاكی)یەوە وەریگرتووە ٠

26- Karaalioğlu- Türk Edebiyatı Tarihi- S. 365.

(٢٧) مرغريت سميث : جلال الدين الرومي ـ ص ٩٦ ٠

(٢٨) د٠ كفافي : جلال الدين الرومي : ص ٣٣ ٠

(٢٩) كتاب مثنوى معنوى (نيكلسون) ٠٠ ل ٢ ٠

(٣٠) براون : تاريخ الادب ـ ص ٦٥٧ ٠

(٣١) مرغريت سميث ـ جلال الدين الرومي ـ ص ٩٦ ٠

(٣٢) بۆ کتێبەکانی مەولانا بڕوانە :

د. كفافي ـ جلال‌الدين الرومي ـ ص ٣٩ ـ ٥٤ . و
هەروەها ..

Karaalioğlu- Türk Edebiyatı Tarihi- S. 394.

(٣٣) براون : تاريخ الادب .. ـ ص ٣٢ .

34- Karaalioğlu- Türk Edebiyatı Tarihi- S. 690-691.

35- Karaalioğlu- Türk Edebiyatı Tarihi- S. 394.

36- The Rubaiyat of Omar Khayyam. P. 118-119.

★ ● ★

PDF4Kurdexclusive

سروودی نەی

PDF4Kurdexclusive

١ ــ بژنەفە لشمشاڵ کە باست بۆ دەکا
داد لەدەس دووری دەکات‌و گۆدەکا

٢ ــ لەو دەمەی‌ڕا ، من لە نایستان بڕام
PDF4Kurdexclusive
مێردو ژن هەروا دەگریێنێ هەرام

٣ ــ پێم‌دەوێ سینەی بە دووری چاککراو
چاك بلێم لێکدانەوەی تاسەی هەناو

٤ ــ هەرکەسێ کو دووربمێنێ لبنەوان
وێڵ‌دەبێ دیسا لەبۆ ڕۆژی ژوان

٥ ـ من لەهەچ کۆڕێ دەکەم ناڵین‌و داد
دەبمە دۆست‌و هاوەڵی ناشادو شاد

٦ ـ هەرکەسەو وا تێ‌دەگا یاری منە
گشت نیهانێکی دەروونمیش لێی وونە

٧ ـ من نهێنیم دوور لە ناڵینم نی‌یە
لێ چەم‌و گوێ بێ‌بەشن لەم ڕوونی‌یە

٨ ـ لەش لە گیان‌و گیان لە لەش پەنهان نی‌یە
کەس بەڵام بۆ دینی گیان ، شایان نی‌یە

٩ ـ ئاگرە ، ئەم بانگی شمشاڵە ... نە(با)
هەرکێ نەیبێ ئاگری وا ... هەر نەبا

١٠ـ ئاگری (ڤین)ە لە نەی وا دێتەدەر
جۆششی ڤینە لە مەی وا دێتەدەر

١١ـ نەی هەڤاڵێتی کەسێ یار لێی‌بڕا
پەردەکانی ، پەردەکانمان ... پێی‌دڕا

١٢ـ وەك نەیێ کێ ژەهرو تلیاکاوی دی ؟!
وەك نەیێ کێ یارو دڵتاساوی دی ؟!

١٣ـ نەی خەمی ڕێگەی تەژی خوون باس‌دەکا
سەرگوزەشتەی ڤینی مەجنوون باس‌دەکا

١٤ـ هەروەکوو نەی ، گوایە هەسمانە دو دەو
یەك لەوان بزرەن ، لەناو لێوانی ئەو

١٥ـ ئەو (دەم)ەی دیکەش بە ڕووتان زارەزار
دەردەدا ، کاتی سەما ، هاتو هەوار

١٦ـ لێ دەزانێ هەرکەسێکی بینەرە
کەم گرینەی ئەم سەرەش هی ئەو سەرە

١٧ـ نووزەیی ئەم نایە هی زاری ئەوە
هایوهوویی گیان لە ئازاری ئەوە

١٨ـ ڕازگری ئەم ڕازە هەر بێهۆشە بەس
زار لەگوێ زیاتر نی‌یە کڕیاری ... کەس

١٩ـ ناڵەناڵی نەی ئەگەر نەیبوایە بەر
خاکی پڕ شەکرێ نەکردبا نەی مەگەر

٢٠ـ ئای کە چەندین ڕۆژ بەسەرچوو هەر بە ژان
سۆژەکانیش بوونە هاوڕێی ڕۆژەکان

٢١ـ ڕۆژ کە چوون ، بێژە : بڕۆن باکم چی‌یە
تۆ مەچۆ ئەی ـ پاکی وەك تۆ هەر نی‌یە ـ

٢٢ـ گشت کەسێ بێ ئاو تێردەبێ ماسی نەبێ
ڕۆژی بێ ڕۆژیی بەسەرچوو ، لادەچێ

٢٣ـ قەت بە چاکی پەی بە حاڵ نابا نەفام
سا دەبا بەس بێ ووتارو (والسلام) ٠

★ ● ★

٢٤ـ مەی لە جۆشیدا گەدای جۆشی مەیە
چەرخ ، لە خولدا گیرەوەی هۆشی مەیە

٢٥ ـ مەی بە ئێمە مەستە نەك ئێمە بـە ئـەو
تەن بە ئێمـە دروستە نەك ئێمـە بـە ئەو

٢٦ـ گشت (تەن)ێ تواناى سەماى چاكى نى‌يە
گشت (مەل)ێ هەنجیر بـە خۆراكـی نى‌يە

٢٧ـ لاوە ، بەند بشكێنەوەو ئازادبە ··· دەی
دەبیە دیلی زیوو زێڕێ ·· تابـەكـەی ؟!

٢٨ـ گەر تـۆ زەریا ڕۆكەیە ناو گۆزەیەك
گۆزە چەند دەگرێ ؟! بەشی یەك ڕۆژە ·· یەك

٢٩ـ گۆزەیی چاوانـــی ڕژدان نابێ‌پـــڕ
تـا سەدەف قانع‌نەبێ پڕنابـــێ دوڕ

٣٠ـ هەركەسێ بەرگی لـــە ڤینDا ، دادڕا
ئەو ، ئەوا ڕژدی‌و هەموو خەوشی‌ی سڕا

٣١ـ خۆش‌بە خۆش !! ئەی ڤینی خۆش سەوداى مە
وەی پزیشكی دەردو گشت خولیاى مە

٣٢- چاره تۆی بـۆ پیاوەتیو نامووسی مه
ئەی تۆ ئـەفلاتوونو گالینووسی مه

٣٣- ڤین لەشی خاکی بەرەو گەردوون فڕاند
کەوته یاری کێوو چالاکیی نوواند

٣٤- ڤین که هاته گیانی توور ئەی دڵبراو
مەسته توورو ، نووچی مووسا تریشقەتاو

٣٥- ڕازەکی وون وا له ناخی زیرو بەم
گەر دەریخەم ، سەرزەوی پێکدادەدەم

٣٦- ئا ئەمەی بەم دوو دەرەی ، نەی گۆیدەکا
گەر ئەمن بیڵێم ، جیهانێ تێکدەدا

٣٧- گەر بە لێوی هاودەمی خۆمداکەوم
هەر وەکوو نەی دێینه گۆ خۆمو دەوم

٣٨- هەرکەسێ کو لهاوزمانی بوو جودا
بێنەوایه ، گەر هەشیبێ سەد نـەوا

٣٩ـ **چونکه گوڵ ڕۆیی‌و بەسەرچوو لالەزار**
نازنەوی چی‌دی بەسەرهاتی هەزار

٤٠ـ چونکە گوڵ چووو باخ هەموو پرشەو بلاو
بۆنی گوڵ لای کێ وەدەستخەین بۆ گولاو ؟!

٤١ـ **خۆشەویست گشتەو ئەڤیندار پەردەیە**
خۆشەویست زیندەو ئەڤیندار مردەیە

٤٢ـ **ئەو ، کە بێت‌و ڤین نیگاداری نەبێ**
وەك مەلی بێ‌پەڕ دەبێ‌و ... چاری نەبێ

٤٣ـ پەڕو باڵمان بۆ ڤیانی ئەو کەمەن
تاکو لای یار چنگ‌بەموو کێشی‌دەکەن

٤٤ـ **من چ جۆرێ پێش‌و پاش هەست‌پێ‌بکەم**
پێش‌و پاش دووربن لە تیشکی یارەکەم ؟!

٤٥ـ تیشکی وی ل‌ڕاست‌و چەپ‌و ژێرو سەرم
کۆت‌و تاجن بۆ مل‌و بۆ سەر سەرم

٤٦ـ ڤین دڤێ ئەم باسە بکرێو دەرکەوێ
وێنە نەنوێنێ کە نەینك ، کوو دەوێ ؟!

٤٧ـ تۆ دەزانی نەینکت بــۆ ڕوون نی‌یە ؟!
چونکە ژەنگ ، لێ‌نیشتووی ڕوخساری‌یە

٤٨ـ جام کە ژەنگی هەرزەیی‌ی لێ بووجودا
پڕدەبێ لـ‌تیشکی گەشی خۆری خودا

٤٩ـ تۆ برۆ ژەنگاری ڕووی لێ‌لابەرە
دوای ئەوە ، بــۆ دەرکی ڕستەی وا وەرە

٥٠ـ تۆ دەبێ ڕاستی بە گوێی دڵ بژنەوی
تا لە ئاوو گڵ بەجارێ دەرکەوی ..

٥١ـ تێ‌دەگەیتو گەر لەڕێ‌دابی بە گیان
پاش ئەوی سۆز ، پێ دەنێیتە سەر ڕێیان

★ ✪ ★

٥٢ـ گوێ‌بدەن ، دۆستینە ئەم داستانەمان
ڕەخنەیە لـ‌ئەم حاڵەمان ، ڕاستو ڕەوان .

پەراوێزەکانی (سروودی نەی) :

١ ـ بژنەفە لشمشاڵ : ببیە لە نەی ، گوێ لە نەی بگرە • (ل) : کورتکراوەی (لە)یەو بەزۆری لە شێوەی کرمانجیی ژووروودا بەم جۆرە بەکاردێت • لەکاتی خوێندنەوەیدا لەسەریدا دەوەسترێت (نابزوێنرێت) • ـ گۆدەکا : دێتەگۆ ، دەکەوێتەقسەکردن •

٢ ـ لەو دەمەیڕا : لەو دەمەوە کە ، لەوساوە کە • ـ نایستان (نای + ستان) : قامیشەڵان • ـ هەرام : هەراوهوریای من •

٣ ـ چاك کراو : پارچە پارچەکراو • ـ (چاك)ی دووەم : باش • ـ تاسە : (شوق ـ ع) •

٤ ـ کو : کە • ـ لبنەوان : لەبنەوان ، لەڕەسەنی خۆی • ـ دیسا : دیسان • ـ ڕۆژی ژوان : ڕۆژی بەیەكگەیشتن •

٥ ـ هاوەڵ : برادەر •

٦ ـ گشت : هەموو • ـ نیهان : نهێنی • دەروونمیش: دەروونیشم •

٧ ـ لێ : بەڵام • ـ چەم : چاو ، دیدە • ـ بێبەشن لەم ڕوونییە : ئەم ڕووناکییەیان نییە •

٨ ـ پەنهان : شاراوە ، نادیار • ـ دین : بینین ، دیتن • ـ شایان : (لائق ـ ع) ، لێرەدا ، شایان‌نی‌یە : ڕێی پێ نەدراوە •

٩ ـ نە(با) : با نی یە • ـ نەبا : نەبوایە •

١٠ـ ڤین : کورت‌کراوەی (ئەڤین)ە ، خۆشەویستی • ـ جۆشش : جۆش‌و کوڵ •

١١ـ هەڤاڵێتی : هەڤاڵی ئەوە ، هاوڕێی ئەوە کە • ـ پەردەکانی (نەی) : پەردەی دەنگی مۆسیقا • ـ پەردەکانمان : ئەو پەردە نادیارەی سەر چاوی مرۆڤە کە نایەڵێ ڕاستی‌ببینێ • ـ دەشێ پەردەی گوێ‌یش‌بێ •

١٢ـ ژەهرو تلیاك : ژەهری کوشندەو تریاکی دەرمان • ـ یارو دڵ‌تاساو : لێرەدا مەبەست لە خۆشەویستی نزیك (کە یارە)و دلداری لە یار دوورکەوتووی (دڵ‌تاساو)ە •

١٣ـ تەژی خوون : پڕلەخوێن • ـ سەرگوزەشتە : بەسەرهات •

١٤ـ هەسمانە : هەمانە ، هەیتمان • ـ دەو : دەم ، زار • ـ بزرەن : بزرە ، وونە •

١٥ـ زارەزار • گریان بە دەنگی بەرز • ـ هات‌وهەوار : هات‌وهاوار •

١٦ـ بینەر : (لێرەدا) ‥ بینا ٠ ـ کەم : کورت کراوەی (کە ئەم)ە ٠

١٧ـ های‌وهووی : هەراوهوریا ٠

١٨ ـ ڕازگر : باوەڕپێ‌کراو ٠

١٩ـ مەبەست لە نیوەدێڕی دووەم ئەوەیە کە شەکر لە قامیشی شەکر دروستدەکرێ ٠

٢٠ـ بە کورتی واتای دێڕەشیعرە فارسی‌یەکە : ڕۆژانێك بە دەردەوە بەسەرچوون‌و سۆزیش بوونە هاوڕێی ڕۆژان‌و لەگەڵیاندا تێپەڕین ٠

٢١ـ بێژە : بڵێ ٠

٢٢ـ ب‌ئاو : بەئاو ٠ (ب) کورت‌کراوەی (بە)یەو بەزۆری لە شێوەی کرمانجی‌ی ژووروودا بەم جۆرە بەکاردێت ٠ لەکاتی خوێندنەوەیدا لەسەریدا دەوەستریت (نابزوێنرێت) ٠ ـ ڕۆژیی : خۆراکی ڕۆژانە (رزق ـ ع) ٠٠٠ واتە : ئەوەی ڕۆژیی‌ی ئەما مردنی نزیك‌دەبێنەوە ٠

٢٣ـ پەی‌پێ‌بردن : لێ‌تێ‌گەیین ٠

٢٤ـ گیرەوە : گیرۆدە ، دیل ٠

٢٥ـ ئەم دێڕە ـ بەتایبەتی نیوەدێڕی دووەم ـ پەنجە بۆ ئەو تیووری‌یە فەلسەفی‌یە ئایدیایی‌یە

ڕادەکێشێ کــــە دەڵێ : گیان ڕەسەنی جاویدی مرۆڤەو تەن بـــۆ گیان دروستکراوەو بـــۆی کراوە بە قاڵب ، نەك تەن سەرەتابێتو گیـــــان لە ئەنجامی دروست بوونی تەن دروستبووبـــێو بەمردنی تەنیش ، گیانبمرێتو لەناوبچێ ٠

٢٦ـ سەما : لە ڕاستیدا (سەماع)ی سۆفییانە ، واتە زیکرو خوێندنەوەو گوێلەشمشاڵو تەپـــڵو دەف گرتنی کاتی زیکر ٠

٢٧ـ لاوە : ئەی لاو ٠ ـ تابەکەی : تاکوکەی ؟!

٢٩ـ ڕژد : پیسکەو خۆپـــەرســـت ٠ ـ مەبەست لـــە قانعبوونی سەدەف ، خۆداخستنەو باوەش بـــە مرواریو دوڕداکردنە ٠

٣٠ـ خەوشی : ڕەخنەو کەموکوڕی ، (عیب ـ ع) ٠

٣١ـ خۆشســــــەودا : هەڵسوکەوت خـــــۆش ٠ خۆش(معاملة ـ ع) ٠ ـ خولیا : کەڵکەڵە ٠

٣٢ـ ئەفلاتوون : مەبەست لە زاناو پزیشکی مێشـــكو گیانە ٠ ـ گالینووس (گالینۆس) : مەبەست لـــە پزیشکی لەشە ٠

٣٣ـ ئەم دێڕە پەیوەندییەکی فیکریی بە دێـــــــڕی پاشەوەی هەیە ٠

٣٤ـ مەبەست لەم دێڕە پەنجەڕاکێشانە بــۆ ئــەو تیووری یەی (دۆنای‌دۆن ـ الحلول‌و التناسخ)ە ، کە لە پێشەکــیدا باسمان کـــرد ، یانیش ، ڕاستی‌یەکەی لێکدانەوەی (بەپێی ئەم تیووری‌یە)ی ئەو باسەی مووسای پێغەمبەرەیە کە لە قورئانــی پیرۆزدا ـ لە ـ سوورەی ئەعراف ـ داو لە ئایــەی ژمارە ١٤٣دایە ، کە بەم جۆرەیە : مووســـــای پێغەمبەر داوا لە خودا دەکا کە خۆی پێ پیشان‌بدا ، خودایش پێی‌دەڵێ نامبینی بەڵام تەماشای ئــەو چیایەبکە ـ کە چیای (طور)ە ـ ئەگەر چیاکـــــە لەجێی خۆیدا ئارامی‌گرت تــۆ دەمبینی ، کاتێ کە خودا لە چیاکە دەرکـــــەوت چیاکە هەرەسی هێناو هەپروون‌بەهەپرووون بوو (لەناو خۆمانــــدا دەڵێــن بووبەکل)و مووسایش بەپەشۆکاوی‌یەوە بەدەمدا کەوت بەزەوی‌دا ••• ئایەتەکەیش ئەوەیە کە لە بەشێکیدا دەڵێ : « فلما تجلی ربە للجبــــل جعلە دکا وخر موسی صعقا » • مەولانا لە شیعرە فارسی‌یەکەدا ووشەی (خر)و (صاعقـــــا ••• لەجیاتی صعقا)و (موسی)و (طور)ی هەر لـــــە قورئانی پیرۆزەوە وەرگرتووەو وەکوو خـــــۆی بەکاری هێناون کە دەڵێ :

عشق جان طور آمد عاشقا

طور مست‌و خر موسی صاعقا •••

٣٥ـ زیرو بەم : دوو ئامرازی مۆسیقان ••• هەروەها بە پەردەی مۆسیقای نزم (ژێر)و بەرز (سەر)یش دەووترێت •

٣٦ـ مەبەست لە (دوو دەر)ی نـــەی ••• هەردوو دەرگا •• واتە هەردوو لا (سەر)ەکەیەتی •

٣٧ـ مەبەست ئەوەیە کە دەم دەنرێتە دەمی شمشاڵەوە دەنگی شمشاڵ بەرزدەبێتەوە ، ئەگەر ئەمیش دەم لە لێوی یارو هاودەمبدا ، ئەمیـــش دێتەدەنگ‌و دڵێ •

٣٨ـ بێنەوا : هەژارو بێجێورێ • ـ نـەوا : دەنگ‌و ئاواز •

٣٩ـ لالەزار : باخچە ، گوڵستان • ـ نــــازنەوی : نابیەی ، نابیستی ، گوێت‌لێ‌نابێت • ـ هەزار : هەزارئاواز ، بولبول‌هەزار ، بولبول •

٤٠ـ پرشـــەو بڵاو : لێرەدا مەبـەســت لە خەزان‌و تێک‌چوون‌و بەسەرچوونی وەرزی گوڵستانە •

٤٢ـ نیگادار : چاودێری‌کار ، ئاگادار •

٤٣ـ کەمەن : کەمەند ، گوریسێکی درێژە سەرێکـــــی قولاپی پێوەکراوە ، بـــۆ گرتنی کەسێک یـــان ئاژەڵێک بەکاردەبرێت • ـ چنگ‌بەمـــــــــوو

کێشی دەکەن : لە قژیەوە (یا لە مووی ئاژەڵێـــک) ڕایدەکێشن ٠

٤٤ـ دووربن لە تیشکی یارەکەم : ئەگەر تیشـــکو ڕووناکیی یارەکەم بەریان نەکەوێت ٠

٤٥ـ تیشکی وی : تیشکی ئەو ٠

٤٦ـ ڤین دڤێ : خۆشەویستی دەیەوێ ٠ ـ نەینك : نەینۆك ، ئاوێنە ٠ ـ کوو دەوێ : چۆن دەبێ ؟!

٤٧ـ چونکە ژەنگ لێ‌نیشتووی ڕوخساری‌یە : چونکە ژەنگ بەسەر ڕوویدا نیشتووە ٠

٤٨ـ جام : ئاوێنە ٠ ـ ژەنگی هەرزەیی : لێرەدا ژەنگی ئاڵۆزیو بەدڕەووشتی‌یە ٠

٤٩ـ دەرك‌کردن : تێگەیین ٠

٥٠ـ بژنەوی : ببیەیت ، ببیستی ، گوێ‌بگـــری ٠ ـ مەبەست لە نیوەدێڕی دووەم ئەوەیە کە ، تـــا گیانت ڕزگاربێت‌و لە بەندی لەش (کە لە ئاوو گڵ دروست‌کراوە) دەرکەوێ ٠٠٠

٥١ـ سۆز : سۆز ، لە ڕاستی‌دا : تاسە ، (شوق ـ ع) ٠٠٠ دێڕەکە بەگشتی واتە : ئەگەر تێ‌دەگەیـتو گیانتی لەڕێ‌دا دابنێیت‌و ببەخشی ٠٠٠ پاش ئـەم تاسەیە دەتوانیت پێ بەسەر ڕێ‌دا بنێیـــــتو هەنگاوبنێیت ٠

نوای نی

PDF4Kurd*exclusive*

١ ـ بشنو از ني چون حكايت ميكند
واز جدائيها شكايت ميكند

PDF4Kurd*exclusive*

٢ ـ كز نيستان تا مرا ببريده‌اند
از نفيرم مردو زن ناليده‌اند

٣ ـ سينه‌خواهم شرحه‌شرحه از فراق
تا بگويم شرح درد اشتياق

PDF4Kurd*exclusive*

٤ ـ هركسي كو دور ماند از اصل خويش
باز جويد روزگار وصل خويش

٥ ـ من بهر جمعيتي نالان شدم
جفت بدحالان‌و خوش‌حالان شدم

٦ ـ هركسي از ظن خود شد يار من
واز درون من نجست اسرار من

٧ ـ سر من از ناله‌ء من دور نيست
ليك چشم‌و گوش‌را آن نور نيست

٨ ـ تن ز جان‌و جان ز تن مستور نيست
ليك كس‌را ديد جان دستور نيست

٩ ـ آتشست اين بانگ ناي‌و نيست باد
هركه اين آتش ندارد نيست باد

١٠ـ آتش عشقست كاندر ني فتاد
جوشش عشقست كاندر مي فتاد

١١ـ ني حريف هركه از ياري بريد
پردها أش پردهاي ما دريد

۱۲ـ همچو ني زهريو ترياقي كه ديد
همچو ني دمسازو مشتاقي كه ديد

۱۳ـ ني حديث راه پر خون ميكند
قصهاي عشق مجنون ميكند

۱٤ـ دو دهان داريم گويا همچو ني
يك دهان پنهانست در لبهاي وي

۱٥ـ يك دهان نالان شده سوي شما
هايوهوئي درفكنده در سما

۱٦ـ ليك داند هركه أورا منظراست
كاين فغان اين سري هم زان سرست

۱۷ـ دمدمهء اين ناي از دمهاي اوست
هايوهوي روح از هيهاي اوست

۱۸ـ محرم اين هوش جز بيهوش نيست
مر زبانرا مشتري جز گوش نيست

١٩ـ گر نبودي ناله‌ء ني‌را ثمر
ني جهان‌را پر نكردي از شكر

٢٠ـ در غم ما روزها بي‌گاه شد
روزها با سوزها همراه شد

٢١ـ روزها گر رفت گو رو باك نيست
تو بمان أي آنكه چون تو پاك نيست

٢٢ـ هركه جز ماهي زآبش سير شد
هركه بي‌روزيست روزش دير شد

٢٣ـ درنيابد حال پخته هيچ خام
پس سخن كوتاه بايد والسلام

★ ● ★

٢٤ـ باده در جوشش گداي جوش ماست
چرخ در گردش اسير هوش ماست

٢٥ـ باده از ما مست شد ني ما از او
قالب از ما هست شد ني ما از او

٢٦ـ بر سماع راست هرتن چیر نیست
طعمهء هر مرغکي انجیر نیست

٢٧ـ بند بگسل باش آزاد أي پسر
چند باشي بند سیم‌و بند زر

٢٨ـ گر بریزي بحررا در کوزهء
چند گنجد قسمت یك روزهء

٢٩ـ کوزهء چشم حریصان پر نشد
تا صدف قانع نشد پر در نشد

٣٠ـ هر کرا جامه زعشقي چاك شد
او زحرص‌و جمله عیبي پاك شد

٣١ـ شاد باش اي عشق خوش سوداي ما
اي طبیب جمله علتهاي ما

٣٢ـ اي دواي نخوت‌و ناموس ما
اي تو افلاطون‌و جالینوس ما

٣٣ـ جسم خاك از عشق بر افلاك شد
كوه در رقص آمدو چالاك شد

٣٤ـ عشق جان طور آمد عاشقا
طور مستو خر موسى صاعقا

٣٥ـ سر پنهانست اندر زيرو بم
فاش اگر گويم جهان بر هم زنم

٣٦ـ آنچه ني ميگويد اندر اين دو باب
گر بگويم من جهان گردد خراب

٣٧ـ با لب دمساز خود گر جفتمي
همچو ني من گفتنيها گفتمي

٣٨ـ هركه او از همزباني شد جدا
بينوا شد گرچه دارد صد نوا

٣٩ـ چونكه گل رفتو گلستان درگذشت
نشنوي زآن پس زبلبل سرگذشت

٤٠ـ چونکه گل رفت‌و گلستان شد خراب
بوی گل‌را از که جوئیم از گلاب

٤١ـ جمله معشوقست‌و عاشق پردهٔ
زنده معشوقست‌و عاشق مردهٔ

٤٢ـ چون نباشد عشق‌را پرواي أو
او چو مرغي ماند بی‌پر وای أو

٤٣ ـپرو بال ما کمند عشق اوست
موکشانش میکشد تا کوي دوست

٤٤ـ من چگونه هوش دارم پیش‌و پس
چون نباشد نور یارم پیش‌و پس

٤٥ـ نور او در یمن‌و یسرو تحت‌و فوق
بر سرو بر گردنم چون تاج‌و توق

٤٦ـ عشق خواهد کین سخن بیرون بود
آینه غماز نبود چون بود

٤٧ـ آينت داني چرا غماز نيست
زانكه زنگار از رخش ممتاز نيست

٤٨ـ آينه كز زنگ آلايش جداست
پر شعاع نور خورشيد خداست

٤٩ـ رو تو زنگار از رخ او پاك كن PDF4Kurdexclusive
زان سپس آن جمله‌را ادراك كن

٥٠ـ اين حقيقت‌را شنو از گوش دل
تا برون آئي بكلي زآبو گل

PDF4Kurdexclusive

٥١ـ فهم اگر داريدو جانرا ره دهيد
بعد از آن شوق پا در ره نهيد

★ ● ★

٥٢ ـ شنويد اي دوستان اين داستان
خود حقيقت نقد حال ماست آن

PDF4Kurdexclusive

★ ● ★

سەرچاوەکان :

عەرەبی :

١ ـ تاريخ الادب في ايران ـ من الفردوسي الى السعدي ـ تأليف ادوارد جرانفيل براون ـ نقله الى العربية الدكتور ابراهيم امين الشواربي ـ باذن وترخيص دار طباعة جامعة كامبرج بانجلترا ـ مطبعة السعادة بمصر ـ ١٩٥٤م ٠

٢ ـ جلال الدين الرومي في حياته وشعره ـ د٠ محمد عبدالسلام كفافي ـ دار النهضة العربية للطباعة والنشر ـ الطبعة الاولى ـ بيروت ـ لبنان ـ ١٩٧١٠

٣ ـ التصوف وفريد الدين العطار ـ د٠ عبدالوهاب عزام ـ دار احياء الكتب العربية ـ سلسلة مؤلفات الجمعية الفلسفية المصرية ـ ١٩٤٥م ٠

٤ ـ مجلة الادب والفن ـ جلال الدين الرومي ـ مقالة ـ مرغريت سميث ـ الجزء الرابع ـ السنة الاولى ـ ١٩٤٤ ٠

The Editor "Literature & Art" Clo Hodder & Stoughton Limited, London.

٥ ـ مجلة الكفاح العربي ـ الصوفي الذي ٠٠٠ العدد

٣٣ ـ ٧١٦ ـ الاثنين ٢٩ ك٢ ـ ٤ شباط ١٩٧٩ ٠ السنة الخامسة ٠

فارسي :

٦ ـ كتاب مثنوي معنوي ـ تأليف جلال‌الدين محمد بن محمد بن الحسين البلخي ثم الرومي ـ جلد : ١ ، ٢ ، ٣ ـ بعد از مقابله با پنج نسخهء از نسخ قديمه بسعيو اهتمامو تصحيح رينولد ألين نيكلسون ـ مؤسسهء مطبوعاتي علي اكبر علمي ٠ (سالی لەچاپدانی لەسەر نی‌یە) ٠

٧ ـ خلاصهء مثنوي ـ بانتخابو انضمامو تعليقاتو حواشي ـ نگارش آقاي بديع الزمان فروزانفر ـ استاد دانشگاه تهران ١٣٢١ چاپخانهء بانك ملی ٠

٨ ـ مثنوي معنوي ـ مولانا جلال‌الدين محمد بلخی رومی ـ با هفت كتاب نفيس ديگر ـ بتصيحو مقابلەو همت محمد رمضاني ـ دارندهء كلاله خاور ـ از سال ١٣١٥ تا سال ١٣١٩ در تهران چاپ شد ـ چاپخانهء خاور « تهران » ـ چاپ دوم از : چاپ سعيد نو ٠

توركی :

9- MESNEVİ -1- İKİNCİ BASIM-

İSTANBUL- 1956- MAARİF BASIMEVİ. VELED İZBUDAK tarafından tercüme edilmiş, Abdülbaki Gölpınarlı tarafından mühtelif şerhlerle karşılaştırılmış ve esere bir açıklama ilave edilmiştir.

10- Türk Edebiyatı Tarihi- S. K. Karaalioğlu -1- İnkilap ve Aka basımevi İstanbul.

ئینگلیزی :

11- The Rubaiyat of Omar khayyam- and other Persian Poems.
Edited by A. J. Arberry- Deut : London.
Everyman's Library - Dutton : New york.

كوردی :

١٢ـ زمانی یەکگرتووی کوردی ـ د. جەمال نەبەز ـ زنجیرەی کوردەوانی ـ١ـ بڵاوکراوەی یەکێتیی نەتەوەیی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا ـ١٩٧٦ـ

له شـــاری بامبێرگ لــــه ئەڵمانیای ڕۆژاوا بــه ئۆفسێت لەچاپدراوە ٠

سوپاس و ڕێزلێنان :

(*) کاك عەبدولقادری شەمسەددینی ، کە ڕۆشنبیرو فارسی‌زانێکـــی کوردە ، لەسەرەتادا بەشـــێکی (سروودی نەی)ی بۆ نووسیمەوە ـ کە لەبەری‌بوو ـو بۆ تێگەیشتنی شیعرەکانیش یارمەتی‌یـــەکی زۆری دام ٠٠٠ شایانی سوپاسێکی گەرمە ٠

(*) زۆر ســـوپاسی مامۆســـتا د٠ مارف خەزنـــەدار دەکەم ٠٠٠ کە سەرچاوە فارسی‌یەکانی نایە بـــەر دەستمەوە ٠

(*) خەتەکان دیاری‌ی هونەرمەند « شایان بورهان »ە ٠ سوپاسی‌دەکەم ٠

ژمارەی سپاردنی بە کتێبخانەی نیشتیمانی لە بەغدا ١٠١٣ سالی ١٩٧٩ یە

MAWLANA
Jelālu-'d-Dîn er-Rūmî
and
The Kurdish Poetry Translation
of
The Song of the Reed
By
Ahmed Taqane

جلال الدين الرومي
والترجمة الشعرية الكردية
ل
« انشودة النـاي »
أحمـد تـاقـانـه

نرخی (٢٥٠) فلسه